

ЯПОНІЯ: СОЦІОКУЛЬТУРНІ Й ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОСТРІВНОЇ ДЕРЖАВИ

Японія – це країна з воістину неповторними особливостями й рисами. Неабияку роль відіграло географічне розташування островів. Якщо говорити про геополітичне місце країни та розглядати її в культурному й соціальному сенсі, то держава та її населення й справді дуже неординарні.

Одним із найважливіших факторів, котрий сформував сучасну Японію, стала її капітуляція після Другої світової війни та реконструкція країни під керівництвом американців.

Завдяки США і ефективним діям тодішнього командувача генерала Дугласа Мак Артура Японію в скорому часі вдалося індустріалізувати й реорганізувати за зразком американської капіталістичної системи.

Відбулася лібералізація структури японської економіки – були ліквідовані такі конгломерати, як, наприклад, «Zaibatsu»). На островах постала вільна капіталістична ринкова економіка.

Японію індустріалізували й реформували, значною мірою використовуючи досвід плану Маршала в Європі. Частково це зробила з метою створення своєрідної фортеці проти поширення комунізму. Проте такі кроки були (до певної міри) зумовлені й тим, що існувала нагальна потреба створення ринку збуту для американських споживчих товарів і новітніх технологій в азійському регіоні. Для того, щоб США могли продавати свої високоякісні речі, а відтак розвивати свою економіку, американцям потрібні були країни з високим ступенем розвитку. Тож значна частина капіталу й чимало ноу-хау передали Японії. В такий спосіб Америка збиралась створити на території Азії своєрідний анклав. Але за модерним капіталістичним зразком. Зміни торкнулися насамперед військового й морського середовища. Річ у тім, що у 1950-х роках під час корейської війни США потребували в цій частині світу надійного союзника, виробника військового обладнання й зброї. Ним стала Японія з її відносно ізольованим геополітичним розташуванням.

73% суходолу цієї країни – це впереваж залісна гірська місцевість, яку не можна використати з метою забудови й розвитку сільського господарства, а жити можна лише на 27% землі, більшу частину якої становить узбережжя. Лише 11% території японських островів можна використовувати на благо економіки (в Німеччині, приміром, – 35%). Цей важливий фактор, з одного боку, пояснює вирішальну залежність Японії від багатств моря через брак у неї корисних копалин.

У той же час ця країна нині демонструє світові високі стандарти економічного розвитку, є виробником ексклюзивних наукоємних товарів. Звісно, їхнє виготовлення вимагає постійного постачання міді, заліза, вугілля тощо. Частину сировини Японія здатна видобувати сама, проте більшість усе ж доводиться імпортувати морським шляхом. Японія може забезпечити продуктами харчування лише 66% свого населення. 90% енерге-

тичних ресурсів країні доводиться імпортувати. Все це призводить до величезної залежності Японії від постачання морськими продуктами й сировиною для промисловості. Уряд Японії дуже добре усвідомлює всі небезпеки і всіляко намагається забезпечити країну від негативних наслідків шляхом тісної співпраці з гегемоном морських шляхів – США. Зі свого боку Японія підтримує американський долар вигідним валютним курсом, а також надає гуманітарну підтримку Афганістану й Ірану. Однак щораз більшою загрозою для стабільності японської економіки стає стрімка індустріалізація Китаю.

У другій половині 20-го століття ця країна відігравала роль постачальника сировини для Японії, яка, своєю чергою, забезпечувала Китай модерними й високоякісними товарами. Проте зараз ситуація різко змінилась. Китай вже сам перебуває на позиціях виробника конкурентних промислових товарів, у зв'язку з чим розпочалась безкомпромісна боротьба за сировину.

Ще одним важливим фактором розвитку японського суспільства є його соціокультурна й демографічна ситуація. Японці є однією із найгомогенніших груп. Численні соціокультурні фактори також ведуть цю країну до своєрідного демографічного розвитку. Взаємодія жорстких ієрархічних структур і, – за формою, – шовіністичної картини суспільства (принаймні латентно це виглядає саме так) призводить до серйозних психологічних та міжособистісних виявів поведінки та спілкування. Японська культура до певної міри сформована менталітетом пригнічення власних потреб заради моральних та суспільних норм. Ці моральні стандарти найкраще демонструє потяг до настороженості, афекту й сорому. Можливість висловлення прихованих потягів й афектів чинить фундаментальний катрасисний вплив на ментальну гігієну особистості. Якщо в людини відбирають цю можливість, то в неї, з одного боку, розвивається підвищений потяг до слухняності, а з іншого така заборона компенсується підвищенням потягом до збочень. Приміром, за кількістю споживачів порнографічної продукції Японія поступається лише Південній Кореї. У подальшому, – і це відіграє вирішальну роль в питанні демографічної проблематики, – культура страждання від сорому призводить до страху зближення з людьми протилежної статі, що, своєю чергою, веде до жорстких міжстатевих зразків поведінки, а в подальшому – до зменшення контактів з іншою статтю.

У поєднанні з меритократичним менталітетом та сильним навантаженням на робочому місці (значно більшому, ніж у Європі) ускладнюється і навіть зменшується готовність до розмноження і створення сім'ї. Така демографічна ситуація становить зараз найбільшу загрозу для розвитку японського суспільства.

Між 1970 і 1990 рр. кількість пенсіонерів збільшилась удвічі. При коефіцієнтах народжуваності, які зараз незмінні, до 2050 року населення зменшиться з 127 млн до 107 млн, а до 2100 року – до 83 млн. Такий розвиток історично унікальний. В європейських країнах, де спадаючий коефіцієнт народжуваності збалансовувався шляхом імміграції, а гомогенне населення частково виявляло (навіть приховано) своє ксенофобське ставлення, виникали демографічні кризи.

Зараз перед Японією постали величезні геополітичні й соціокультурні проблеми, які можна розв'язати лише шляхом готовності до проведення об'ємних реформ. Та наразі все вказує на те, що панування жорстких суспільних структур, які все ще переважають в країні, призведуть до втілення в реальність ско-рише негативних прогнозів на майбутнє.

Аскольд **НОВИЦЬКИЙ**,
лікар-психіатр

Гамбург-Осака-Токіо
Серпень 2017 року

